

ARCHIEF

B86/03

15 mei 1986.

CONGRES ITALIAANSE CP LEIDT TOT OVERTROKKEN COMMENTAREN.

Het van 9 tot 13 april gehouden congres van de Italiaanse CP (PCI) heeft bij verschillende kranten en ook bij een aantal niet-communistische, veelal socialistische vertegenwoordigers nogal ver gaande commentaren uitgelokt. Zo verklaarde HEFFER, oud-voorzitter van de Engelse Labour partij, dat hij meer overeenkomsten dan verschillen tussen zijn partij en de PCI zag en de Nederlandse socialist DANKERT, op het congres aanwezig als vertegenwoordiger van het Europese parlement, gaf als zijn mening "dat de PCI nu wel zo'n beetje aansluiting heeft gevonden bij de sociaal-democratische familie". Krantekoppen spraken o.a. van een "revolutionair congres", meldden dat de PCI nu als "een gewone linkse partij" kon worden beschouwd of zagen de PCI zich zelfs naar "het politieke midden" bewegen.

Hoewel dergelijke uitspraken wel een zekere illustratieve waarde hebben, zouden ze, als men ze al te absoluut neemt, toch een onjuist beeld van de PCI doen ontstaan. Eerder dan dat het van de PCI een andere - een "gewone linkse" - partij maakte, vormde het congres een verdere stap in een richting waarvan nog altijd niet helemaal duidelijk is waar deze de PCI zal brengen.

CONGRES ITALIAANSE CP LEIDT OVERTROKKEN COMMENTAREN.

De achtergrond van het congres.

Het nu, in Florence, gehouden 17e congres had eigenlijk pas in april volgend jaar moeten plaatsvinden. De vervroeging had te maken met enkele recente, hard bij de partij aangekomen politieke tegenslagen. Zo leed de PCI bij de provinciale en gemeenteraadsverkiezingen van mei vorig jaar een verlies dat haar positie in het plaatselijke en regionale bestuur behoorlijk aantastte. In een reeks plaatsen bijv. moesten communistische burgemeesters het veld ruimen voor vertegenwoordigers van de christen-democratische of de socialistische partij. Dat gebeurde dan op basis van samenwerking tussen deze twee partijen, die op nationaal niveau eveneens, op het ogenblik in het kabinet van de socialist CRAXI, samenwerken. De opzet van de PCI, waarover de communisten duidelijk genoeg waren geweest, om door middel van deze plaatselijke verkiezingen de regering-CRAXI te verzwakken, pakte dus averechts uit.

Kort daarop leed de PCI een nieuwe nederlaag, nu in een rechtstreekse confrontatie met CRAXI. De regering had nl. besloten om de automatische prijscompensatie, waarover in het kader van de bezuinigingspolitiek al meer te doen was geweest, per decreet af te schaffen. Dat was een handeling die veel opschudding veroorzaakte omdat dergelijke ingrijpende sociaal-economische maatregelen voorheen steeds waren genomen na overleg met de sociale partners.

De PCI reageerde furieus en haalde in de kortste keren de handtekeningen op die nodig waren voor het afdwingen van een referendum. Tegen de verwachtingen in verloren de communisten deze volksraadpleging zodat CRAXI opnieuw versterkt in plaats van verzwakt uit de strijd tevoorschijn kwam. Doordat een deel van de vakbeweging de regering steunde, leidde de PCI-actie bovendien tot een ernstige beschadiging van de vakbondseenheid. Het was dan ook geen toeval dat de aankondiging dat het partijcongres vervroegd zou plaatsvinden, direct op de dag na het referendum kwam.

Naast de hier genoemde zaken speelde bij de vervroeging van het congres waarschijnlijk ook een meer algemene malaise die zich de laatste tijd in de partij manifesteerde, een rol*. Die malaise had ongetwijfeld te maken met de omstandigheid dat partijleider NATTA, de interim opvolger van de in 1984 plotseling overleden BERLINGUER, aanvankelijk niet de indruk wekte een stevige greep op de partij te kunnen krijgen.

Fundamenteel was en is dat de PCI voor een politiek en ideologisch dilemma staat. Hoewel de partij zich met plm. 30 % van de kiezers achter zich goed handhaaft, zit zij nu al veertig jaar in de oppositie, in een politiek isolement. Alle pogingen om zich als een geloofwaardige democratische partner te presenteren, alle pogingen om via samenwerking, hetzij met de christen-democraten ("historisch compromis"), hetzij met de socialisten ("alternatief van links"), hetzij in een algemeen progressieve combinatie (democratisch alternatief) tot regeringsdeelname te komen, hebben alsmaar niet het beoogde resultaat gehad.

Intussen kon de PCI constateren dat de positie van een hele reeks Westeuropese CP-en de laatste paar jaar in snel tempo verslechterde, waarbij m.n. de achteruitgang van de Spaanse en de Franse CP spectaculair was. Hoewel de verschillende Westeuropese CP-en en de posities die zij elk in eigen land innemen, niet zomaar vergelijkbaar zijn, kon het weinig bemoedigende voorbeeld van de zusterpartijen bij de PCI in toenemende mate de vrees wekken dat het eigen isolement uiteindelijk ook tot achteruitgang zou gaan leiden.

*Zie hiervoor SBP-Focus B86/01, 7 februari 1986.

Dit alles plus het feit dat er binnen de PCI nogal wat tegenstrijdige stemmen opgingen over de vraag wat nu als de meest aanbevelenswaardige politieke en ideologische opstelling moest worden beschouwd, maakte een debat over de koers van de partij tot een urgente zaak. De vervroeging van het congres kwam aan die urgentie tegemoet.

Drie hoofdstromingen binnen PCI.

De tegengestelde opvattingen over de door de partij te volgen koers kwamen overigens op het congres zelf minder tot uiting dan tijdens de voorbereidingsfase ervan.

Men kan op het ogenblik binnen de PCI drie hoofdstromingen onderscheiden die zelf ook weer in onderstromingen zijn verdeeld.

Links staan de Sovjetgetrouwen, die in COSSUTTA hun bekendste spreekbuis hebben. Tot links behoren ook de sterk ideologisch gerichte leden van de vroegere Manifesto-groep, ooit wegens het "burgelijke karakter" van de PCI uit de partij gestapt maar nog niet zo lang geleden daarin teruggekeerd. Eveneens aan de linkerkant bevindt zich een stroming die aansluiting tot stand wil brengen tussen de PCI en allerlei ecologische, pacifistische en anti-nucleaire bewegingen. Het midden wordt bezet door partijleider NATTA, samen met de oude BERLINGUER-aanhangers, terwijl ook een sterke groep jongere functionarissen deze middenpositie kiest. Aan de rechterkant tenslotte treedt een groep parlementariërs op die het liefst zo snel mogelijk regeringsverantwoordelijkheid zou willen dragen en die daarvoor wel een flinke portie traditionele ideologie wil opofferen. Als de belangrijkste vertegenwoordigers van deze groep gelden NAPOLITANO en de uit de vakbeweging afkomstige LAMA. De rechterzijde loopt uit in de groep "migliorista", volgens hun tegenstanders helemaal geen communisten meer maar figuren die het kapitalistische systeem alleen nog maar willen "verbeteren".

Aandachttrekkend reformistisch woordgebruik op congres.

Het congresdocument dat uiteindelijk met 72 stemmen tegen op een totaal van 1091 werd aangenomen trok sterk de aandacht door zijn reformistisch woordgebruik. Ook in de congresrede van NATTA en zeker in de bijdragen van vertegenwoordigers van de rechtervleugel werden nogal wat onorthodoxe stellingen naar voren gebracht.

Zo afficheerde de PCI zich als een "moderne, hervormingsgezinde partij" die een "intergraal en onmisbaar bestanddeel van links" in Europa uitmaakt. Volgens de PCI nl. is er "een nieuwe, hervormingsgezinde visie" voor Europa (= West-Europa) nodig om te voorkomen dat links aan een neo-conservatief tijtenonder gaat. Aan zo'n nieuwe visie ziet de PCI behalve zichzelf ook de Europese socialistische, c.q. sociaal-democratische partijen werken. M.n. de Westduitse socialisten kregen in dit verband van NATTA een pluim op de hoed.

Wat de Sovjet-Unie betreft, of ruimer, het "reële socialisme", handhaafde de PCI haar kritische houding. Het congresdocument stelt dat het in de Sovjet-Unie nooit echt beter zal worden zonder "diepgaande verandering en liberalisering van de politieke zeden en het democratisch leven". Een verdere demarcatie t.o.v. Moskou vormde de uitspraak dat de PCI tot geen enkel ideologisch kamp of internationale organisatie behoort. Aandachttrekkend was ook de wijze waarop de Verenigde Staten werden getypeerd: een land "met een grote democratische traditie waarin de PCI zich herkent".

Op binnenlands politiekgebied blijft de PCI zeer negatief tegenover de huidige coalitie o.l.v. de socialist CRAXI. De socialistische partij echter wordt gerangschikt onder de "hervormingsgezinde en progressieve krachten" waarmee een "democratisch alternatief" tot stand moet worden gebracht. Zonder dus dit al-

ternatief, dat totnutoe niet realiseerbaar bleek, te laten vallen, kwam NATTA toch met enkele nieuwe slogans. Er moest, aldus de partijleider, een "governo di programma" komen, d.w.z. een coalitie van de meest verschillende hervormingsgezinde krachten op een gemeenschappelijke programmatische basis. M.a.w. de PCI gaat nu proberen via een "programmatisch alternatief" tot regeringsdeelname en daarmee uit haar nationale isolement te komen.

Op het gebied van het interne partijgebeuren ten slotte gaat ook onder NATTA de afwijking van het leninistische democratisch centralisme door. Weliswaar blijft de partij officieel nee zeggen tegen "fractievorming" en de vorming van stromingen binnen haar gelederen, maar in de praktijk blijkt er voor die stromingen steeds meer ruimte te zijn. De hele gang van zaken naar en tijdens het congres vormde eveneens een onleninistische demonstratie van openheid. Zo vond zelfs de verkiezing van het nieuwe centrale comité in een openbare vergadering plaats.

Enkele punten nader geëvalueerd.

Hoewel men, de zaak overziend, de PCI duidelijk niet meer als een gewone CP kan beschouwen, blijft het toch de vraag of het juist is de partij nu voortaan maar als een gewone linkse partij te bestempelen, zoals sommige commentatoren deden. Ook de typering van het congres als "revolutionair" en als een wending in de richting van een "grootscheepse vernieuwing" roept bedenkingen op. M.n. de voorstelling van het congres als het startpunt voor een ingrijpende vernieuwing, doet geen recht aan het feit dat nogal wat lijnen die door het congres werden uitgezet eerder met het doortrekken van al begonnen trends te maken hadden dan met de inzet van iets nieuws.

Dat geldt m.n. voor de toenadering die de PCI zoekt tot de Westeuropese sociaal-democratie. Dat streven naar "eurolinks" is al een aantal jaren geleden onder BERLINGUER begonnen, toen het duidelijk werd dat het eurocommunisme, waarvan de PCI aanvankelijk veel had verwacht, geen perspectieven bood. Dat de PCI zo nadrukkelijk mikt op een linkse samenwerking in Europees verband, is ook een vorm van compensatie zoeken voor het feit dat een dergelijke samenwerking in nationaal - Italiaans - verband niet erg wil lukken. De Italiaanse socialisten zijn daar duidelijk niet op gebrand. Wie de PCI als een gewone linkse partij wil zien, zal dit laatste gegeven als een complicerende factor moeten erkennen. Van haar kant denkt de PCI er trouwens ook niet aan haar banden met het wereldcommunisme te verbreken en bijv. toe te treden tot de Socialistische Internationale. In haar vaak frequente en systematische contacten met communistische landen en andere communistische partijen toont de PCI zich dan ook altijd nog een communistische partij. Al kan men dus constateren dat de PCI tijdens haar congres in positievere termen dan ooit over de sociaal-democratie gesproken heeft en met haar huidige koers op den duur in sociaal-democratisch vaarwater terecht zal komen, tegelijkertijd moet worden vastgesteld dat deze koers noch met het nu gehouden congres is begonnen noch daarmee al is voltooid.

Op andere punten bracht het congres evenmin zo'n absolute vernieuwing als door sommigen werd gesuggereerd. De gematigde sociaal-economische paragraaf bijv., waarin de PCI zich uitspreekt voor een gemengde economie met een flinke ruimte voor de particuliere sector, dateert, zeker in aanleg, ook al van eerdere congressen.

Minder betekenis dan op het eerste gehoor lijkt, had eveneens de al geciteerde warme uitspraak aan het adres van de Verenigde Staten ("een land met een democratische traditie waarin de PCI zich herkent"). Deze uitspraak had nl. een volstrekt algemeen en vrijblijvend karakter want de concrete politiek zoals die door de Amerikaanse regering wordt gevoerd, werd door NATTA, bovendien in harde bewoordingen, over de hele lijn afgewezen. NATTA maakte in dit verband onderscheid tussen "het Amerikaanse volk", dat dus de sympathie van de PCI

heeft, en REAGAN en de zijnen, die "geen vrienden in de PCI" hebben. Het is een onderscheid waarin elke CP zich kan vinden.

NATTA's opstelling tegenover de Verenigde Staten was min of meer het omgekeerde van zijn positiekeuze jegens de Sovjet-Unie. De algemeen gerichte verzekering dat de PCI een kritische houding tegenover Moskou heeft, werd hier juist gekoppeld aan een positieve waardering van allerlei concrete onderdelen van m.n. de buitenlandse Sovjetpolitiek. Speciaal Moskous ontwapeningsvoorstellen en de Sovjetpolitiek ten aanzien van het Middellandse Zeegebied kregen in dit verband een eervolle vermelding. CPSU-Politburolid ZAIKOV, algemeen genoteerd als de derde man in de Sovjethiërarchie, en namens de Sovjetpartij op het congres aanwezig, kan wat deze opstelling van de PCI betreft, niet geheel ontevreden zijn geweest.

Het mag hier overigens niet onvermeld blijven dat op het PCI-congres de Sovjetpolitiek in Afghanistan wel werd gekritiseerd. De Afghaanse communisten waren trouwens niet op het congres vertegenwoordigd.

Natuurlijk wezen verschillende commentaren naar aanleiding van het congres nog weer eens op de positieve opstelling van de PCI tegenover Italië's NAVO-lidmaatschap. Inderdaad gaf de partij ook nu weer blijk van haar, nog onder BERLINGUER begonnen acceptatie van dit bondgenootschap. Toch moet hierbij worden aangetekend dat tijdens het congres de gedachte naar voren werd gebracht dat de PCI bij een eventuele regeringsdeelname naar een soort gereduceerd engagement van Italië in de NAVO zou kunnen streven. Als voorbeeld hierbij werd o.a. Griekenland genoemd - n.b. enfant terrible in de NAVO en de laatste jaren regelmatig in het nieuws wegens het anti-Amerikanisme in z'n pers en publieke discussie.

Niet zonder betekenis met het oog op de voortdurend gereleveerde pro-NAVO-gemindheid van de PCI is tenslotte de constatering door de bekende Neue Zürcher Zeitung dat de PCI zichzelf er nog nooit toe heeft kunnen brengen om in het Italiaanse parlement voor het defensiebudget te stemmen.

NATTA's positie als partijleider versterkt.

Een niet zomaar verwachte uitkomst van het congres was de versterking van de positie van NATTA. NATTA, die de in 1984 overleden BERLINGUER op tijdelijke basis als secretaris-generaal was opgevolgd en die totnutoe geen al te sterke indruk maakte, bleek op het congres de touwtjes gehoorlijk in handen te hebben. Hij slaagde erin de reformistische koers van de partij nadrukkelijk voort te zetten en wist de afgevaardigden tot een aanzienlijke mate van eenheid daarover te brengen. Die eenheid bleek ook uit het feit dat NATTA bij acclamatie en nu definitief tot secretaris-generaal werd gekozen.

NATTA's positie werd er nog sterker op toen bij de verkiezing van het nieuwe partijbestuur en het secretariaat de aanhangers van de reformistische lijn het sterkst uit de bus kwamen en enkele dwarsliggers opzij werden gezet. Dat laatste overkwam m.n. COSSUTTA, de man van het consequente pro-Sovjet geluid, die zijn plaats in het partijpresidium verloor.

Slotconclusie.

Samenvattend kan worden gesteld dat het het beste lijkt de conclusies met betrekking tot het nu gehouden 17e PCI-congres enigszins terughoudend te formuleren. Het congres "revolutionair" noemen of beschouwen als de gelegenheid waarbij de PCI definitief een ander soort partij geworden zou zijn, is te absoluut en voorbarig. Het congres koos voor voortzetting, naar het zich laat aanzien zelfs in versterkte mate, van een al veel eerder begonnen koers. Toegegeven kan worden dat die koers reformistisch genoeg is om de PCI op den duur in sociaal-democratisch vaarwater te brengen.

Hoever de PCI echter bereid is in die richting te gaan of, algemener gezegd, in hoeverre de partij ernst zal maken met de door haar gepretendeerde vernieuwing, kan pas duidelijk worden uit haar toekomstige concrete stellingsname en positiekeuze op binnen- en buitenlandspolitiek gebied.